

Črt Močivnik, Bernardka Zupanc, I. osnovna šola Celje

ŠOLSKI PROJEKT SPODBUJANJA BRANJA *BRANJE ZA ZNANJE*

✎ Namen prispevka je predstaviti šolski projekt spodbujanja branja, ki smo ga začeli izvajati v šolskem letu 2013/14 in je zasnovan kot večletni program, ki s sprotnimi raznovrstnimi dejavnostmi privablja mlade bralce, da posegajo po knjižnih policah, si širijo svoja vedenja in v knjigah prepoznajo bogato kulturno izročilo naših prednikov. Uzavestiti želimo idejo, da se branje splača, da je bralna kultura vrednota, na katero moramo biti ponosni in jo nenehno negovati. Dejavnosti, predstavljene v tem prispevku, so plod trdega strokovnega dela in premišljene organizacije.

Uvod

Na naši šoli se zavedamo pomena branja, navsezadnje to nenehno dokazujemo z velikim številom doseženih bralnih priznanj. Ampak, ali je to dovolj? Beremo zato, ker moramo, ali si želimo brati zato, ker nas nekaj zanima? Branje mora biti potovanje, pustolovščina, ki nam odpira nove, nam neznane svetove. Beremo, ker želimo izvedeti več, želimo odkrivati, želimo znati. Zato smo zasnovali projekt *Branje za znanje*, ker nam ni vseeno za knjige, s pomočjo katerih se modrost in bogato kulturno izročilo naših prednikov prenašata že stoletja. Kot digitalna ustreznica tiskani knjigi se je v osemdesetih letih pojavila e-knjiga, ki s privlačnimi e-bralniki za tiskano knjigo danes pomeni vse večjo konkurenco (Hladnik 2009). Nedvomno so vse te novosti za uporabnike sila privlačne. Vendar kljub digitalnemu in elektronskemu gradivu tiskano gradivo ostaja primarni vir informacij pri posredovanju znanja, idej in informacij (Fidler in Ločniškar Fidler 2014). S projektom *Branje za znanje* želimo poskrbeti, da učencem ne zamre želja po branju gradiv v tiskani obliki.

Tako zastavljen projekt mora biti povezan s številnimi dejavnostmi v šolski knjižnici, v kateri ima ravno knjižničarka pogosto najpomembnejšo motivacijsko vlogo. Širi bralno motivacijo, ne smemo pa spregledati tudi drugih dejavnikov – uspeh pri branju otrok je najprej odvisen predvsem od staršev in okolja, kasneje tudi od učiteljev. Pomen branja in bralne pismenosti pri otrocih lahko uzavestimo samo s tvornim sodelovanjem vodstva šole, učiteljev, knjižničarke in staršev. Skupaj ustvarjamo spodbudno okolje, v katerem se bodo učenci z veseljem vračali v šolsko knjižnico, znali poiskati informacije in se navdušili za branje.

Predstavitev dejavnosti

Pomen bralne pismenosti je v svetu, ki zahteva od nas hitre in premišljene odločitve, ključnega pomena, zato je treba spodbujati branje na vsakem

koraku in uporabiti raznovrstne pristope, ki bodo učence pritegnili k sodelovanju. Načrtovanje dejavnosti je dolgotrajen proces, ki zahteva ogromno strokovnega dela in nenehnega usklajevanja. Navdušenost, ki je glavno vodilo tovrstne dejavnosti, je seveda finančno omejena, a povsem premagljiva ovira, da dosežemo in presežemo zastavljene cilje.

Da bi dvignili priljubljenost branja med učenci lahko šola v okviru projekta za spodbujanje branja izvede različne dejavnosti.

Šola bere (*enkrat mesečno berejo vsi učenci in zaposleni na šoli 10–15 minut*)

Dejavnost šola bere je mogoče zasnovati z branjem na začetku šolske ure. Sprva je začetek projekta smiselno opredeliti datumsko, kasneje pa lahko določimo daljše časovno obdobje (en teden), tako da pouk ni »moten« na točno določeno uro. Metodi dolgega branja je mogoče pozornost nameniti zlasti pri pouku slovenščine, pri katerem knjige za branje predlagajo učenci in se o njih s sošolci pogovarjajo dalj časa. Učitelj lahko pri izbiri knjig učence implicitno usmerja. V Sloveniji podeljujemo kar nekaj literarnih nagrad. Mestna knjižnica Ljubljana na svoji spletni strani (Literarne nagrade 2014) na enem mestu združuje podatke o slovenskih in tujih nagradah za otroške in mladinske knjige ter knjige za odrasle. Nagrajene knjige so lahko za učitelja smernice pri izbiri kakovostnih knjig, ki služijo kot predlog učencem za branje. Ob tem ne smemo pozabiti na priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig, ki ga vsako leto pripravlja Mestna knjižnica Ljubljana, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo, ki nas v priročniku opozarja na kvalitetna in nekvalitetna literarna dela. Na primer mladinska knjiga Janje Vidmar *Kebarie*, nagrajena z desetnico, je lahko odlično izhodišče za pogovor v odnosih v razredu in sploh o odnosih med ljudmi. Skupno branje v razredu tako prinaša posebno izkušnjo.

M. Hočevnar Gregorič (2012) kot knjige, ki pritegnejo k branju, priporoča za učence izbor na oko vsečnih in novjših knjig slovenskih avtorjev. Pri mlajših in nekritičnih bralcih je podoba knjige pogostokrat odločilno merilo za izbiro, vendar velja opozoriti, da je prav učitelj tisti, ki lahko učence vodi do spoznanja, da je pomembna kakovost vsebine dela, ne pa njegova zunanja podoba. Pri knjigi, ki jo priporočamo v branje, je najpomembnejše to, da se z njenim izborom približamo zanimanju učencev.

Dejavnost *šola bere* učence spodbudi tudi k izposoji gradiva v šolski knjižnici. Manj zainteresirane bralce pritegne knjiga v času petnajstminutnega branja in v knjižnico jo vrnejo, ko jo preberejo do konca. Da je dejavnost *šola bere* res spodbudila učence k branju, priča podatek, da se je število bralnih značkarjev na naši šoli povišalo za petnajst odstotkov. Glinšek (2000) navede, da pri bralni znački ne sodelujejo tisti učenci, ki tudi sicer ne berejo. Če smo z omenjeno dejavnostjo v učencih prebudili željo po branju – po knjigi, je naš cilj dosežen.

Obisk pisatelja

Ves čas trajanja projekta si prizadevamo učence tako ali drugače spodbuditi, da knjigo vzamejo v roke, in jim približati branje kot »čudežno potovanje«. Obisk ustvarjalca pomeni niz dejavnosti, prek katerih učenci spozna-

vajo njegova dela in literarne junake ter se pripravljajo na njegov obisk in aktivno udeležbo na prireditvi njemu v čast. Običajno nas literarni gostje obiščejo ob koncu bralne značke, proti koncu šolskega leta. Zakaj ne bi umetnika besede povabili na začetku šolskega leta? Nas je obiskal Tone Partljič v prvem tednu pouka in mlade bralce nagovoril in spodbudil k branju za bralno značko. Njegovo povabilo, da prosti čas namenimo tudi prebiranju knjig, je zagotovo prispevalo kamenček v mozaik našega prizadevanja po branju.

Proslava ob slovenskem kulturnem prazniku

Vse šolsko leto na vseh šolah pripravljamo dneve dejavnosti, katerih namen je medpredmetno povezovanje disciplin in področij predmetnika osnovne šole. Ena izmed dejavnosti so tudi kulturni dnevi, ki učencem omogočajo spoznavanje različnih jezikovnih, družboslovnih in umetnostnih področij. Tako lahko kulturni dan posvetimo tudi branju. Proslava ob Prešernovem dnevu je lahko zaznamovana s kakšno pomembno obletnico, pri nas je bila to 170. obletnica nastanka Zdravljice. V dialogu, v katerem smo poudarili pomen branja in pisanja za slovenski narod, smo se spomnili vseh temeljnih mejnikov slovenskega slovstva in poudarili Čopov ter Prešernov prispevek slovenski književnosti. Učencem smo želeli preprosto – skozi diahroničen razvoj visoke literature izpod peresa Franceta Prešerna – uzavestiti, da smo prvič dosegli evropsko raven književnosti in začeli prek besedne umetnosti vse pogosteje izražati svoje ideje o neodvisnosti in samostojnosti slovenskega naroda.

Noč branja – pravljíčna noč

Potek šolskega projekta spodbujanja branja je treba skrbno načrtovati že na začetku šolskega leta in načrtovane dejavnosti predstaviti najprej vsem učiteljem na šoli, nato pa še učencem. Sodelovanje med učitelji je izjemnega pomena pri pripravi noči branja, ki pomeni velik organizacijski in vsebinski izziv. Z nočjo branja želimo predstaviti branje kot edinstven dogodek, v okviru katerega se družimo in kakovostno preživljamo prosti čas (Cenc Weiss 2011).

Osrednje prizorišče dogajanja lahko postane šolska knjižnica, ki jo preuredimo v »pravljíčno-vesoljski« prostor, ki se sklada z osrednjo temo noči branja – pravljíco. Omenjena tema omogoča, da pustimo domišljiji prosto pot. Za dodatno motivacijo poskrbi gostujoči pesnik ali pisatelj, ki rdečo nit dogodka vplete v aktivno literarno ustvarjanje udeležencev noči branja.

Za vse, ki ste pripravljeni organizirati noč branja, podajava primer dobre prakse in naše izkušnje ob pripravah na omenjeni dogodek, ki so potekale skoraj dva meseca. Ker smo bili na tem področju novinci, smo pridobili informacije z različnih šol, ki so že izvedle noči branja, hkrati pa smo želeli biti drugačni, inovativni. Zavedali smo se, da je prenočitev v šolski stavbi že sama po sebi za učence zanimiv in edinstven dogodek, ki pa ga je treba osmisliti z več vidikov. Celostna podoba noči branja se je oblikovala dober mesec pred izvedbo. Z organizacijskega vidika smo morali določiti časovni okvir dejavnosti, poskrbeti za sceno, priskrbeti zadostno število blazin za

spanje, oblikovati spominska priznanja idr. Vsebinski del je bil manj zahteven, povezan je bil z izbiro gosta, ki je učence popeljal v svet pravljic.

Naš prvi namen druženja v »galaksiji pravljic«, ki smo jo v knjižnici ustvarili z likovnimi in računalniškimi pripomočki, smo želeli doseči s spoznavanjem udeležencev noči branja. Seveda smo se že vsi poznali po imenih in priimkih, nismo pa še imeli priložnosti spregovoriti o našem bralnem okusu. Med udeleženci smo tako ob sedenju v krogu spodbudili pogovor o njihovi najljubši literaturi in argumentih, zakaj bi določeno knjigo priporočili drugim. Učenci so še posebej pozitivno doživljali srečanje s pesnikom Davidom Bedračem, ki jim je skozi dejavnosti v povezavi s temo pravljic približal ustvarjanje literarnih izdelkov. Med možgansko nevihto so v skupinah nastajale iztočnice v povezavi s pravljичnim svetom, ki so jih nato morali učenci ubesediti v pravljичno besedilo/pesem/izdelek. Tega so skupine v soju računalniške simulacije veselja na stropu in steni knjižnice s pomočjo baterije predstavile drugim udeležencem noči branja. Učencem smo v tem večeru pripravili še pravljичni kviz, iskanje pravljичnega skritega zaklada in ogled animiranega filma.¹

Tržnica knjig

Tržnica knjig je namenjena izmenjavi knjig, ki jih učitelji ali učenci doma ne potrebujejo. V zameno si lahko med knjigami, ki jih prinesejo drugi, izberejo kakšno drugo. Dobro je, da o namenu dejavnosti in časovnem poteku dejavnosti učence in starše obvestimo na spletni strani šole, po šolskem radiu, na oglasni deski ali s klasičnimi tiskanimi obvestili. Tržnico knjig je smiselno vezati na kulturne dneve ali pomembnejše datume povezane s knjigo, na primer na dan zlatih knjig, ko se začne branje za bralno značko, ali na teden knjige v šolski knjižnici. Za nemoten potek tržnice knjig lahko v celoti skrbijo člani knjižničarskega krožka.

Zamenjana knjiga ima še prav poseben pomen za učence nižjih razredov, saj je zanje kot pravkar kupljena knjiga, ki jim predstavlja nov svet znanja/zgodb, v katerega želijo z branjem vstopiti čim prej.

Obisk knjižnega sejma

Obisk knjižnega sejma v Ljubljani lahko izvedemo na kulturnem dnevu ali kot nagrado za najuspešnejše učence. Učenci spoznavajo dela slovenskih avtorjev, knjižne novosti, prejemnike literarnih nagrad, si ogledajo kakšno prireditev, pomagajo drug drugemu pri izbiri knjige za osebni nakup ali svetujejo pri izboru literature za dopolnitev šolske knjižnice. Potovanje v Ljubljano lahko – še posebno če nas pot v prestolnico ne vodi pogosto – sklenemo z obiskom domačije kakšnega slovenskega pesnika ali pisatelja, na primer z obiskom rojstne hiše Ivana Cankarja na Vrhniki ali z ogledom znamenitosti Ljubljane, obiskom Narodne in univerzitetne knjižnice idr.

Projekt Rastem s knjigo

Projekt Rastem s knjigo je nacionalni projekt, ki ga osnovne šole izvajajo z učenci sedmih razredov v sodelovanju s splošno knjižnico. Namen projekta

¹ Predlagava ogled z oskarjem nagrajenega filma *The fantastic flying books of Mr. Morris Lessmore*, na podlagi katerega je nastala tudi otroška slikanica, ki je v slovenskem jeziku izšla pri založbi Modrijan pod naslovom *Čudovite leteče knjige gospoda Morrisa Lessmora*. Zgodba ganljivo sporoča, da se življenje izteče, medtem ko je zgodba/knjiga večna, samo deliti jo je treba z drugimi.

je spodbujati izbiranje in branje izvirnega slovenskega mladinskega leposlovja, predstavljati domače avtorje mladinskega leposlovja, učence motivirati za branje in obisk splošnih knjižnic. Knjižničarke učencem predstavijo splošne podatke o knjižnici in pravila izposoje ter jih navajajo na iskanje v sistemu COBISS. V dveh šolskih urah učenci podrobneje spoznavajo dela pisatelja, čigar knjigo na koncu druženja prejmejo v dar. Prejeto knjigo je smiselno uvrstiti na seznam domačega branja za sedmošolce in ji tako nameniti več časa tudi pri pouku iz slovenščine.

Razredne »knjižnice«

V učilnicah lahko postavimo knjižne police, na katerih so knjige, ki se dotikajo področij in predmetov, ki se poučujejo v posameznih učilnicah. Učenci lahko literaturo prebirajo med odmori, knjige si lahko z vednostjo učiteljev tudi izposodijo. V okviru razrednih knjižnic prav tako poteka izmenjava knjig – učenci prinesejo oz. si izmenjajo knjige, ki so v njihovi lasti.

Mesec knjige

April velja za mesec knjige, saj so aprila kar trije pomembni dnevi povezani s knjigo. Vsako leto ob mednarodnem dnevu knjig za otroke – 2. aprilu – nacionalne sekcije IBBY pripravijo plakat in poslanico za bralno spodbujevalno akcijo prebiranja knjig na določeno temo. Leta 2014 je bila bralno spodbujevalna akcija namenjena spodbujanju branja zgodb z zgodovinsko noto, leto pred tem pa branju poezije. Slovenska sekcija IBBY vsako leto šolam posreduje podrobnejše podatke o poslanici in predlaganih dejavnostih, ki jih lahko v mesecu knjige izvajamo na šoli. V okviru poslanice lahko za učence od 1. do 9. razreda pripravljamo tematske nagradne uganke, knjižne razstave, srečanja z zanimivimi osebnostmi iz našega kraja ter v raziskovanje vključimo tudi šolski radio, šolski časopis in rezultate našega aktivno preživetega in doživetega meseca knjig delimo z drugimi otroki prek spletnih povezav in komunikacijskih naprav (V zgodovini 2014). Mesec knjige je odlična priložnost za načrtovanje medpredmetnih povezav in sodelovanje s šolsko knjižnico v okviru knjižničnih informacijskih znanj.

Mega kviz

Mega kviz je slovenski knjižnično-muzejski kviz, ki ga organizacijsko in strokovno vodi Mestna knjižnica Ljubljana. Osrednji namen je seznanjati učence s kulturno dediščino ter jih ob tem bralno in informacijsko opismenjeovati (Slovenski knjižnično-muzejski mega kviz 2014).

V letošnjem šolskem letu je kviz posvečen obdobju starega Egipta. Kviz je sestavljen iz petih sklopov. Vsak izmed njih sestoji iz nagradnih vprašanj, v okviru katerih učenci iščejo odgovore v različnih informacijskih virih, spoznavajo relevantne in informacijsko bogate spletne vire ter obiskujejo kulturne ustanove.

Predlagaj knjigo

Učenci vsakodnevno prihajajo v knjižnico in poižvedujejo po knjižnih novostih. Ker so številni med njimi pridni obiskovalci splošne knjižnice in sprem-

ljajo predstavitev novih knjižnih naslovov v revijah, medijih ali v knjigarnah, se pogosto zgodi, da si želijo izposoditi knjigo, ki je šolska knjižnica zaradi različnih razlogov še nima. V ta namen lahko v sodelovanju z učiteljico likovne umetnosti izdelamo skrinjico, v katero učenci oddajajo predloge za nakup gradiva. V sodelovanju z učenci knjižničarskega krožka skrinjico redno pregledujemo in s tem skupaj oblikujemo del nabavne politike šolske knjižnice. Na naši šoli smo iz kartona izdelali škatlo, ki po videzu spominja na debelo, v usnje vezeno knjigo, in jo poimenovali »bukožer«.

Hkrati lahko skrinjico uporabimo za oddajanje predlogov oziroma priporočil za knjigo, ki jo drugim učencem priporočamo v branje. Seznam tako priporočenih knjig mesečno osvežujemo na vidnem mestu v šolski knjižnici ali na oglasni deski za bralno značko.

Naj bralni razred

Dodatno spodbudo za prebiranje knjig v okviru bralne značke je za učence izbor naj bralnega razreda na šoli. V oddelku, v katerem največ odstotkov učencev osvoji bralno priznanje, učencem, ki so brali za bralno značko, podelimo knjižno nagrado. Na naši šoli je v naj bralnem razredu bralo 80 odstotkov učencev.

Namesto sklepa

Naj bo predstavljeni celostni projekt spodbujanja branja *Branje za znanje* motivacija za vse pedagoške delavce, ki želite prispevati svoj delež k bralni kulturi osnovnošolske mladine. Dejavnosti so zasnovane tako, da so nekatere namenjene posameznim razredom, druge omogočajo medpredmetno povezovanje in vključitev vseh zainteresiranih učencev od 1. do 9. razreda. Pomembno je, da (p)ostane knjižnica prostor znanja, druženja in izmenjave mnenj, knjiga pa otrokova spremljevalka za vse življenje. Pri otrocih moramo zavestiti misel, da ustvarjajo knjige vezi s preteklostjo in so smerokaz v prihodnost ter da z njihovo pomočjo širimo svoja vedenja in spoznanja. Pomen knjige za obstoj in razvoj naroda zaokrožujeva z mislijo pesnika Otona Župančiča: »Knjiga je najzgovornejša priča, da se narod zaveda sebe, da živi, da hoče živeti.«

POVZETEK

Prispevek predstavlja osnovnošolski projekt spodbujanja branja *Branje za znanje*, v katerega so vključene raznovrstne dejavnosti, ki spodbujajo učence, da posežejo po knjigi. Predstavljene so dejavnosti, ki so zasnovane tako, da jih je mogoče izvajati daljše časovno obdobje. Cilj projekta je dvig bralne kulture in pismenosti med učenci ter uzaveščanje pomena knjige in znanja.

Viri in literatura

- Cenc Weiss, Marjana, 2011: *Noč branja*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Dostopno: http://www.zrss.si/bralnapismenost/files/5_D2_Cenc-Weiss.pdf [1. 10. 2014].
- Fidler, Tomaž in Ločniškar-Fidler, Mateja, 2009: Digitalni mediji in elektronska knjiga. Šolska knjižnica 19/2/3. 134–142.
- Glinšek, Marija, 2000: Bralna značka v očeh sodelujočih mladih bralcev in mentorjev. Saksida, Igor [ur.]: *Bralna značka v tretjem tisočletju: zbornik ob 40-letnici bralne značke*. Ljubljana: Rokus.
- Hladnik, Miran, 2009: Za elektronsko knjigo. Šolska knjižnica 19/2/3. 126–133.
- Hočevar Gregorič, Mateja, 2012: E-domače branje ali kako (še) pritegniti k branju. *Slovenščina v šoli* 15/1. 48–54.
- Literarne nagrade. Mestna knjižnica Ljubljana [2014]. Dostopno: <http://www.mklj.si/gradivo/literarne-nagrade> [21. 9. 2014].
- Slovenska sekcija IBBY. 2. april, mednarodni dan knjig za otroke [2014]. Dostopno: <http://ibby.si/index.php/int-ibby/ibby-2-april> [23. 9. 2014].
- Slovenski knjižnično-muzejski mega kviz [2014]. Dostopno: <http://www.mega-kviz.si/MegaKviz.aspx?module=projmore> [28. 9. 2014].
- Zbornica knjižnih založnikov in knjigotržcev, 29. slovenski knjižni sejem, Cankarjev dom, 29.–24. 11. 2013. Dostopno: http://www.gzs.si/slo/panoge/zbornica_knjiznih_zaloznikov_in_knjigotrzccev/59056 [22. 9. 2014]

31. 3.

KULTURNI BAZAR

KULTURA SE PREDSTAVI

Dvorana Lili Novy
15.30–16.15

Razvoj bralne pismenosti s perspektive nove nacionalne strategije

Predavanje

Izvoja: dr. Sonja Pečjak, Oddelek za psihologijo Filozofske fakultete UL

Na predavanju bo predstavljena bralna pismenost kot ena ključnih kompetenc človeka, ki mu omogoča tako osebni razvoj in socialno integracijo v družbo kot tudi učinkovit gospodarski razvoj družbe. Predstavljeni bodo rezultati mednarodnih raziskav bralne pismenosti (PIRLS, PISA) in pismenosti odraslih, ki kažejo nezadovoljivo razvitost te kompetence (zlasti višjih ravni pismenosti) slovenskih osnovnošolcev, srednješolcev in odraslih. Naprej bodo izpostavljene »nove« pismenosti – e-pismenost, globalna

pismenost, ki jih ugotavljajo mednarodne raziskave s tega področja, ter povišanje zahtevnostnih ravni razumevanja prebranega (s poudarkom na evalvaciji in refleksiji vira in vsebine informacij). Izpostavljena bo paradigma postopnega razvoja bralnih kompetenc v okviru formalnega in neformalnega izobraževanja (neformalnega in priložnostnega učenja). Vsi vsebinski poudarki bodo predstavljeni v povezavi z osnutkom nove *Nacionalne strategije razvoja bralne pismenosti*.